

Sygn. akt I UK 113/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 listopada 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Gudowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Katarzyna Gonera

w sprawie z odwołania Z. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 12 listopada 2014 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 23 października 2013 r.,

oddala skargę.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 30 listopada 2012 r. Sąd Okręgowy w P. oddalił odwołania Z. K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, z dnia 16 marca i 11 kwietnia 2012 r. w przedmiocie odmowy prawa do emerytury wobec niewykazania 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Stwierdził, że ubezpieczony, urodzony w dniu 12 marca 1952 r., wskazał jako zatrudnienie w szczególnych warunkach okresy pracy od dnia 10 września 1970 r. do dnia 25 kwietnia 1972 r. w Fabryce Maszyn „R.” na

stanowisku ślusarza remontowego oraz od dnia 1 kwietnia 1975 r. do dnia 31 maja 1990 r. na stanowisku instruktora nauki jazdy w Polskim Związku Motorowym, polegającej na szkoleniu przedpoborowych i innych osób na kierowców na samochodach ciężarowych marki „Star”. Sąd Okręgowy uznał odwołania za bezzasadne, stwierdzając, że stanowisko instruktora nauki jazdy w Polskim Związku Motorowym nie odpowiada żadnemu z wymienionych w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej „rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.”), wśród których wymieniono tylko kierowców samochodów ciężarowych. Ta praca ubezpieczonego nie została też potraktowana jako praca nauczycielska na podstawie nieobowiązującego już rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 1988 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów Karty Nauczyciela na instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz na niektórych innych pracowników uspołecznionych zakładów pracy, prowadzących prace pedagogiczne i wychowawcze (Dz.U. Nr 34, poz. 261 ze zm.), gdyż nie wykonywał pracy dydaktyczno-wychowawczej i nie był nauczycielem praktycznej nauki zawodu, choć w okresie od dnia 7 listopada 1985 r. do dnia 28 marca 1988 r. ukończył specjalistyczny kurs metodyczno-dydaktyczny na instruktorów kształcenia kierowców. Zaliczenie do stażu pracy w szczególnych warunkach okresu pracy w Fabryce Maszyn „R.” nie wystarczyło do wykazania 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Wyrokiem z dnia 23 października 2013 r. Sąd Apelacyjny, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację ubezpieczonego, uznawszy za trafne wnioski prawne Sądu pierwszej instancji co do oceny charakteru pracy na stanowisku instruktora nauki jazdy, jako niewykonywanej w warunkach szczególnych. Stwierdził, że analiza poszczególnych punktów załącznika A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. prowadzi do jednoznacznego wniosku, iż w wykazie tym nie figuruje stanowisko „instruktor nauki jazdy”. Wykonywanie czynności związanych z takim stanowiskiem pracy nie pokrywa się z pracą wymienioną w dziale VIII, obejmującym prace w transporcie i łączności, tj. pracą kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym

ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony (poz. 2). Zwrócił uwagę, że w określeniu zatrudnienia jako wykonywanego w szczególnych warunkach znaczenie ma rzeczywiste świadczenie pracy jako kierowca pojazdu, a nie formalne uprawnienie do wykonywania takiej pracy, wynikające z uzyskania odpowiednich kwalifikacji do kierowania samochodem ciężarowym, we wskazanym przez skarżącego okresie regulowane w ustawie z dnia 27 listopada 1961 r. o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych (Dz.U. Nr 53, poz. 295) oraz ustawie z dnia 1 lutego 1983 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. Nr 6, poz. 35). Uzyskanie, zgodnie z tymi przepisami, prawa jazdy umożliwiałoby tylko wykonywanie pracy instruktora nauki jazdy, jednak samo w sobie nie oznaczało, że ucząc jazdy samochodem, instruktor był kierowcą pojazdu. Ponadto Polski Związek Motorowy, pracodawca ubezpieczonego, był stowarzyszeniem, do którego nie miało zastosowania zarządzenie Ministra Komunikacji z dnia 1 kwietnia 1986 r., w którym do wykazu A-załącznika do zarządzenia nr 64 z 29 czerwca 1983 r., w dziale VIII, poz. 2, pkt 8 dodano treść: „kierowca-instruktor praktycznej nauki jazdy na samochodach ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony”. Sąd drugiej instancji wskazał dodatkowo, że zmieniając zarządzenie, Minister rozszerzył katalog prac poza wymienione w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. i wykroczył poza wyjątki uzasadniające nabywanie prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, niemniej ubezpieczony nie wykonywał pracy kierowcy-instruktora nauki jazdy, lecz pracę instruktora nauki jazdy.

Skarga kasacyjna ubezpieczonego, obejmująca wyrok Sądu drugiej instancji w całości, z wnioskiem o uchylenie wyroków Sądów obydwu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania lub ich zmianę i uwzględnienie odwołania, została oparta na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego. Skarżący zarzucił naruszenie - przez błędną wykładnię - art. 184 w związku z art. 32 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.). Ponadto zarzucił błędną wykładnię przepisów ustawy - Prawo o ruchu drogowym z dnia 30 czerwca 1997 r. (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1137 ze zm.) - art. 87 ust. 1 pkt 2 i z dnia 1 lutego 1983 r. (jednolity tekst: Dz.U. z 1992 r. Nr 11, poz. 41 ze zm.) - art. 4 ust. 1 pkt 27 i 28 w związku z art. 68 oraz art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 27 listopada

1961 r. o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych (Dz.U. Nr 53, poz. 295 ze zm.). Kolejny zarzut dotyczył błędnej wykładni § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. i wykazów-załączników do rozporządzenia i został wsparty przez wytknięcie pominięcia zarządzeń Ministra Komunikacji z dnia 22 maja 1973 r. w sprawie kursowego szkolenia kandydatów na kierowców pojazdów samochodowych oraz z dnia 1 kwietnia 1986 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie prac w warunkach szczególnych w zakładach pracy resortu komunikacji - wykaz A dział VIII poz. 2 pkt 8, przez wskazanie, że Minister Komunikacji odpowiadał za transport wszelkiego rodzaju, w tym także za obsługę administracyjną typu drogi, prawa jazdy, czy szkolenie kierowców. Skarżący określił rozumowanie Sądu Apelacyjnego jako „prowadzące w prostej linii do dyskryminacji całego olbrzymiego sektora sportowego, stowarzyszeniowego, czy także innych podmiotów”. Podniósł, że uznanie w zarządzeniu resortowym za pracę w szczególnych warunkach pracy kierowcy – instruktora nauki jazdy nie jest niedopuszczalnym rozszerzeniem wykazu stanowisk pracy w szczególnych warunkach, lecz jego uściśleniem.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (w brzmieniu obowiązującym w dniu wydania decyzji – tekstu jednolitego Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227), ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych oraz wykazali okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 ustawy. Wykazanie okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach dotyczy - stosownie do art. 32 ust. 2 ustawy - pracowników zatrudnionych w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNP 2002 nr 10, poz. 243) wskazał, że odesłanie dotyczy rodzajów prac, stanowisk, warunków

uprawnających do wcześniejszej emerytury, o których mowa w § 2 ust. 1 rozporządzenia, stanowiącym, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w warunkach wyszczególnionych w wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Treść tych wykazów stanowi odniesienie dla ustalenia faktu wykonywania pracy w szczególnych warunkach także po wprowadzeniu ustawą z dnia 27 marca 2003 r. ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 56, poz. 498) nowej definicji podmiotów uprawnień określonych w art. 184 ustawy, w której określenie konkretnego rodzaju pracy zakwalifikowanej jako praca w szczególnych warunkach wynika ze stwierdzenia, że wykonujący ją pracownik narażony jest na czynniki szkodliwe o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz znacznym stopniu uciążliwości lub wymaga się od niego wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia.

Zarzuty skargi kasacyjnej w stanie faktycznym, którego ustaleniem przez Sądy *meriti* Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 2 *in fine* k.p.c.), zmierzały do uzyskania takiej wykładni przepisu załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., wykazu A, działu VIII - prac w transporcie i łączności, pkt 2, która dozwalałaby na objęcie nim pracy instruktora jazdy na samochodach ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony. Przepis ten jest jasny i jako taki nie wymaga wykładni; wymieniono w nim – jako wykonywaną w szczególnych warunkach – pracę kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, specjalizowanych, specjalistycznych (specjalnych), pojazdów członowych i ciągników samochodowych balastowych, autobusów o liczbie miejsc powyżej 15, samochodów uprzywilejowanych w ruchu w rozumieniu przepisów o ruchu na drogach publicznych, trolejbusów i motorniczych tramwajów. Pojęcia te nie mogą być rozumiane w kontekście zarządzeń resortowych, sprzecznie ze swym brzmieniem (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lipca 2011 r., II UK 2/11, niepubl.).

W określeniu rodzaju pracy uzasadniającej prawo do świadczeń na zasadach rozporządzenia chodzi wyłącznie o rodzaj pracy określony w § 4-15

rozporządzenia oraz w wykazie stanowiącym jego załącznik i tworzenie w jakiegokolwiek drodze norm ustalających stanowiska pracy w szczególnych warunkach poza wykazem jest niedopuszczalne (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2012 r., I UK 549/12, niepubl., z dnia 14 marca 2013 r., I UK 547/12, OSNP 2014 nr 1, poz. 111, z dnia 24 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392 i z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306). Rozporządzenie wydane na podstawie art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) zawierało delegację dla Rady Ministrów do określenia rodzajów prac lub stanowisk pracy oraz warunków, na podstawie których osobom wymienionym w art. 11 ust. 3 oraz w art. 53 ust. 2 i 3 ustawy przysługuje prawo do emerytury w wieku niższym od określonego w art. 26 ust. 1 pkt 1 oraz (wówczas) wzrost emerytury lub renty, o którym mowa w art. 54 ust. 1 pkt 2. Upoważnienie właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralnych związków spółdzielczych wynikające z § 2 ust. 2 tego rozporządzenia nie stwarzało podstawy prawnej do wydawania aktów niepozostających w zgodzie z powszechnie obowiązującym prawem; obejmowało tylko wskazanie w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach. W żadnym wypadku nie przewidziano możliwości wykroczenia poza wykazy prac wykonywanych w szczególnych warunkach wymienione w załączniku do rozporządzenia. Na podstawie upoważnienia wymienione podmioty mogły tylko wskazać, na których stanowiskach są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B, nigdy zaś ustanawiać nowych stanowisk pracy wykonywanej w warunkach szczególnych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2004 r., I UK 15/04, OSNP 2005 nr 11, poz. 161).

Wskazanie w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. pracy kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony wyklucza także przyporządkowanie temu wykazowi innych prac ze względu na przepisy ustaw pozostających poza systemem prawa ubezpieczeń społecznych, takich np. jak ustawa – Prawo o ruchu drogowym, które określają, kim może być „kierujący” w rozumieniu tych przepisów. Sięganie do nich

jest zresztą bezprzedmiotowe, gdyż elementem definicji jest kierowanie pojazdem, a nie instruowanie kierującego pojazdem uczestnika kursu.

Uwzględniając to, Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).